

et toegankelijk zijn. Al
van relevante patronen
af en zijn collega's van
zijn afhankelijk van

plicht is, kan de auteur
p de efficiëntste manier
heeft hij het belangrijke
bewustzijn van derde
ren. Voor de lezer is dit
ende fictie krijgt en die
te leven en ze beter te
fiktionele literatuur dus

it of anonimiteit die de
tekent dat de lezer geen
leven van de schrijver.
ren uit de handeling en
ctieve belevenissen niet
likwijls voor dat schrij-
en belevenissen bouwt,
tionaliteit kan de schrij-
edelen en hun waarde-
van de mens, inlichtin-

informatie te verschaf-
vereld vloeien een groot
matieve funktie worden
funkties zijn:
ijs,

s",

ropaganda,

A. WETHLIJ (Diepenbeek)

Diederic van Assenede en de schrijver van de *Beatrijs*

Er zijn met betrekking tot onze Middelnederlandse letterkunde nog heel wat zaken die, zelfs ondanks gedegen onderzoek, nog altijd niet zijn opgehelderd. Erger is dat ook in de toekomst veel van deze kwesties onbekendheden zullen blijven, omdat inzicht biedend feitenmateriaal wel nooit zal opduiken, althans niet in bevredigende mate. Tot die onbekendheden mag ook het merendeel der personen gerekend worden die de werken geschreven hebben die wij beschouwen als behorend tot de Middelnederlandse letterkunde. En als wij al een naam weten – wat dikwijls niet het geval is – dan is het vaak nog niet, of slechts met meer of minder voorbehoud, duidelijk wat voor persoon het is die deze naam draagt.

Dit is nu ook het geval met Diederic van Assenede, die bekend is als de dichter van de *Floris ende Blancefloer*. Dat hij meer dan bekend, dus beroemd is, kan overigens niet direct gezegd worden. Leendertz, die in 1912 een nog steeds onovertroffen uitgave van *Floris ende Blancefloer* verzorgd heeft, laat blijken dat Diederic een doorgaans smaak- en gewetensvol vertaler is, maar zeker geen meester in de verskunst. Een sympathiek man dus, maar geen hoogvlieger.

Nu, sympathieke personen treden niet dikwijls uit de schemer naar voren en Diederic maakt op deze regel geen uitzondering. In totaal noemt hij zichzelf in zijn gedicht tweemaal en wel met de aanduiding "Diederic" (vs. 1356) resp. "Van Assenede Diederike" (vs. 23). De plaats Assenede bestaat nog altijd; ze ligt zo'n 20 kilometer ten N. van Gent en inderdaad komt in de schepenboeken van Assenede uit de veertiende eeuw, maar ook in gelijktijdige registers van het nabijgelegen klooster Baudelo en trouwens ook uit Gent zelf, een aantal personen voor met de omschrijving "Van Assenede"¹. Van deze personen treden er twee, vader en zoon zegt Leendertz², het meest op de voorgrond. Beiden zijn dan in dienst van gravin Margareta van Vlaanderen en graaf Guy van Dampierre, de eerste tot ± 1290, de tweede daarna. Van belang is ook het feit dat vader Diederic in oktober 1273 scheidsman is in een geschil tussen de gravin en de abt van

¹ Leendertz 1912: CXVII.

² Leendertz 1912: CXVII.

Baudelo³. Ook de zoon treedt op in transacties met lokale kloosters. In augustus 1290 is, volgens Stracke S. J.⁴, er een "Dirkin de cleric van Hasnede" getuige bij de opdracht van een stuk land en een schuldbrief aan het klooster Biervliet bij het huidige Boekhoute, dat ook al niet ver ligt van Assenede. Wij verblijven nog even in de schaduw van kloosters met een akte van 13 maart 1295, waarin "Dirkin Dirkin soene van Asnede, cleric scraven van Vlaanderen te dier stonden" voor de schepenen van het Boekhouster ambacht een stuk land geeft aan het begijnhof van Gent⁵. We blijven dus met de Assenedes steeds in een klein gebied in en ten N. van Gent, een gebied waarin zij relaties hebben met de kloosters Baudelo en Biervliet.

Dit klooster van Biervliet, gebouwd ten laatste in 1249, was een klooster van de Wilhelmiëten, een orde die omstreeks 1127 gesticht is door de H. Wilhelmus de Grote⁶. Welnu, de dichter van de *Beatrijs* zegt zijn stof te danken te hebben aan "broeder Ghijsbrecht", "een begheven Willemijn". Voor pater Stracke is een en ander aanleiding tot de overweging dat het een Diederick van Assenede geweest is die het verhaal gehoord heeft van broeder Ghijsbrecht, omdat de "Dirkins" in ieder geval goede vrienden waren van de monniken van Biervliet. Zo komt Stracke tot een argument voor zijn stelling dat de schrijver van de *Floris ende Blancefloer* en die van de *Beatrijs* één en dezelfde persoon, d.w.z. één en dezelfde Diederick van Assenede moeten zijn. De vraag is nu alleen maar: welke? Door-gaans heeft men, aldus Stracke, voor de dichter van de *Floris ende Blancefloer* gedacht aan vader Diederick, maar omdat die daarvoor wel eens te jong zou kunnen zijn geweest, kan, zo gaat Stracke verder, wellicht diens vader, grootvader Diederick dus, deze schrijver zijn geweest⁷.

Deze draad, door Stracke gesponnen in 1927, is in 1960, 33 jaar later dus, opgenomen door een andere priester, pater Janssens. Janssens zegt in zijn studie dat uit archiefstukken blijkt dat er nauwe betrekkingen bestaan hebben tussen de Wilhelmiëtermonniken van Biervliet en de Cisterciënsers van Baudelo. Als we aannemen dat broeder Ghijsbrecht een Wilhelmië uit Biervliet was en de dichter van de *Beatrijs* een kloosterling, dan kan deze laatste een Cisterciënsers uit Baudelo geweest zijn. In het obituarium, het register der gestorvenen, van Baudelo komen heel wat Assenedes voor die rond 1300 zijn overleden: Dirkinus, Hugo, Walter en Theodoricus van Assenede. Op grond van deze overwegingen stelt Janssens drie mogelijkheden voor:

1. De dichter van de *Beatrijs* kan de oudste zoon zijn geweest van Diederick van Assenede, de auteur van *Floris ende Blancefloer*.
2. De monnik Diederick van Assenede, deze oudste zoon dus, kan beide verhalen geschreven hebben.

³ Leendertz 1912: CXVII.

⁴ Stracke 1927: 58; zie ook Leendertz 1912: CXVII vlg.

⁵ Leendertz 1912: CXVII.

⁶ Roemans/Van Assche 1982: XV; Tinbergen/Van Dis 1978: 30.

⁷ Steeds: Stracke 1927: 58-60.

3. Een ander m
Kortom, Jansse
zijn door één en de
mogelijkheid dat he
maar laat toch de n
die althans de *Beatrijs*

Meer dan ooit k
zo weinig over zich
weken-zelf aanwijz
weer aanleiding tot
niet veel verder rak

Gaan we nu een
over Diederick van
zijn *Floris ende Blancefloer*

Om te beginne
passage die bij ond

Hets worden herd
Van Assenede Die
Fl. ende Bl.,

Men heeft dez
hij geen meester in

Die beide waren j
Daer ic of segghe
Ende telle, al wor
Een deel van harr
Fl. ende Bl.,

We gaan ons i
wantrouwen word
kennelijk ook van

Hier salic enden
Blancefloer wart
Fl. ende Bl.,

Diederick maa
hebben wij hier tr
het schrijverschap
naast de tweede re

⁸ Steeds: Janssens

⁹ Leendertz 1912

¹⁰ Wanneer ik c
Leiden, 1912;

¹¹ Vgl. Leendertz

le kloosters. In augustus van Hasnede" getuige bij het klooster Biervliet bij de Heide. Wij verblijven nog op 13 maart 1295, waarin anderen te dier stonden" het land geeft aan het gebieds in een klein gebied hebben met de kloosters

49, was een klooster van de Heide door de H. Wilhelmus van Biervliet of te danken te hebben voor pater Stracke is een klooster van Assenede geweest te dier, omdat de "Dirkins" in de Heide van Biervliet. Zo komt de Heide over van de *Floris ende Blancefloer*, d.w.z. één en dezelfde Heide maar: welke? Door de Heide *Floris ende Blancefloer* Heide el eens te jong zou kundig diens vader, grootvader

In 1960, 33 jaar later dus, Janssens zegt in zijn studie te bestaan hebben tussen de Heide van Baudelo. Als we Biervliet was en de dichter Heide een Cisterciënser uit de Heide der gestorvenen, van de Heide zijn overleden: Dirkinus, van deze overwegingen

Heide in geweest van Diederick Heide zoon dus, kan beide ver-

3. Een ander monnik uit Baudelo kan de *Beatrijs* gedicht hebben⁸.

Kortom, Janssens acht het mogelijk dat de *Floris* en de *Beatrijs* geschreven zijn door één en dezelfde Diederick, houdt in ieder geval sterk rekening met de mogelijkheid dat het schrijven van deze werken "binnen de familie" gebleven is, maar laat toch de mogelijkheid open dat het niet een Van Assenede is geweest die althans de *Beatrijs* vervaardigd heeft.

Meer dan ooit kunnen wij betreuren dat schrijvers van middeleeuwse werken zo weinig over zichzelf mededelen en dat we daarom moeten proberen uit deze werken-zelf aanwijzingen te puren. Deze aanwijzingen geven echter op hun beurt weer aanleiding tot allerlei verschillen in interpretatie, zodat we dus vaak nog niet veel verder raken.

Gaan we nu eens kijken wat wij via de tekst-zelf bij elkaar kunnen redeneren over Diederick van Assenede. Veel belang heeft men gehecht aan de proloog van zijn *Floris ende Blancefloer*, omdat deze grotendeels van zijn eigen hand is⁹.

Om te beginnen noemt de dichter hier zichzelf bij de naam en wel in een passage die bij onderzoekers sterk de aandacht getrokken heeft:

Hets worden herde te sure
Van Assenede Diederike
Fl. ende Bl., vs. 22-23¹⁰

Men heeft deze passage meestal uitgelegd als bekentenis van Diederick dat hij geen meester in het vak was¹¹. Even later herhaalt hij zijn klacht:

Die beide waren jonc ende cranc,
Daer ic of segghe d'aventure
Ende telle, al wort het mi te sure,
Een deel van harre gherechter minnen.
Fl. ende Bl., vs. 84-87

We gaan ons nu toch wel afvragen of het allemaal wel zo erg was, en ons wantrouwen wordt versterkt als wij aan het eind van het verhaal, een slot dat kennelijk ook van de hand is van Diederick, lezen:

Hier salic enden dese aventure
Blancefloer wart Florise sere te sure.
Fl. ende Bl., vs. 3868-3869

Diederick maakt blijkbaar gebruik van een conventioneel rijm; blijkbaar hebben wij hier trouwens te doen met een algemene klacht over de zwaarte van het schrijverschap. Zo kunnen wij de derde regel van ons tweede citaat leggen naast de tweede regel van de volgende passage uit de *Walewein*:

⁸ Steeds: Janssens 1960: 186-196.

⁹ Leendertz 1912: CXI; Stracke 1927: 65.

¹⁰ Wanneer ik citeer uit de *Floris ende Blancefloer*, gebruik ik de uitgave van Leendertz, Leiden, 1912;

¹¹ Vgl. Leendertz 1912: CXII, Mak 1980: 12 en Winkelman 1984: 215.

Hi sal u vort die scone tale
Segghen, al wert het hem te zure
Vanden coninc Arture.
Walewein, vs. 30-32¹²

De overeenkomst is frappant. Maar indien wij aannemen dat het hier gaat om een conventioneel presentatietrekje van de schrijver, en ik geloof dat, dan moeten wij vaststellen dat Diederic weet hoe een schrijver zichzelf presenteert, maar zeker niet dat hij ook nog de *Walewein* geschreven heeft. Trouwens, "Willem die Madocke maecte" klaagt er in de proloog tot de *Reinaert* over dat hij wegens het schrijven van deze *Madocke* nachten lang wakker lag, maar Penninck, die de *Walewein* voltooide, is er niet beter aan toe:

Willem, die Madocke maecte
Daer hi dicken omme waecte
Reinaert, vs. 1-2¹³

Dies bat Penninck diene maecte
Ende menighen nacht daer omme waecte
Walewein, vs. 23-24

Ondanks de treffende overeenkomst tussen deze verzen zal er echter niemand aan denken te beweren dat de *Reinaert* en de *Walewein* uit dezelfde pen of penen gevloeid zijn.

Ook de dichter van de *Beatrijs* zegt dat hij het niet helemaal ziet zitten:

Van dichten komt mi cleine bate.
Die lieden raden mi dat ict late
Ende minen sin niet en vertare.
Beatrijs, vs. 1-4¹⁴

Stracke¹⁵ heeft indertijd al gewezen op een treffend parallellisme tussen deze aanhef en het begin van een gedicht uit het Hulthemse handschrift:

Met dichtene ic mi cleine genere
Minne sinne ic daer omme vertere
Anders soe comet mi cleine te baten

— Toch sluiten z.i. de trant van dit gedicht en de taal ervan de mogelijkheid uit dat een en dezelfde schrijver aan het werk is. Omdat wij binnen een conventionele aanpak blijven, kan ik het niet zonder meer eens zijn met Lulofs¹⁶ en Meder¹⁷, die in deze passage de serieuze klacht zien van een beroepsdichter. Ik kom op deze kwestie nog terug.

¹² Uitgave van Es, Zwolle, 1957.

¹³ Uitgave Tinbergen/Van Dis, Groningen, 1972.

¹⁴ Wanneer ik citeer uit de *Beatrijs*, gebruik ik de uitgave van Wilmink/Meder, 1995.

¹⁵ Stracke 1912: 56.

¹⁶ Lulofs 1978: 77.

¹⁷ Wilmink/Meder 1995: 26.

Een ander conven
in de wens:

God moet mi onnen
Dat ic die poente moe
Ende een goet ende di
Beatrijs, vs. 10-1

Zo'n bede van de
te brengen, vinden wij
dichter van de *Theoph*
Het optreden van
is ongetwijfeld een ele
passant gebruik van de
eens naast dat van de

Nu hoert na mi, ic sal
Ene aventure tellen vs
Fl. ende Bl., vs.

Fraeye historie ende a
Mach ic v tellen hoori
Karel ende Eleg

In de inleiding bij
op het voetspoor van N
de ene kant en andere
bij opgemerkt dat men
stof van een voorgang
daarbij uitdrukkingen

Ik twijfel eraan of
van (rijm)woorden of r
maar viert, al gaat het
middeleeuwse oorkont
genheid aangeroerd²⁰
aansluiting bij een trac
juridische correctheid.
gen en formuleringen,
verbindingen, dikwijls
geachte traditie, een e
baarheid de kwalificati
niet de persoon van de

¹⁸ Uitgave Duinhover

¹⁹ Tinbergen/Van Dis

²⁰ Wethlij 1980: 3, 50

Een ander conventioneel element in de proloog van de *Beatrijs* vinden wij in de wens:

God moet mi onnen
Dat ic die poente moet wel geraken
Ende een goet ende daer af maken
Beatrijs, vs. 10-12

Zo'n bede van de dichter tot God hem te helpen het werk tot een goed einde te brengen, vinden wij o.a. ook bij Penninck (vs. 14-18), Willem (vs. 10) en de dichter van de *Theophilus*, evenwel niet bij Diederick van Assenede.

Het optreden van stereotiepe elementen in de Middelnederlandse literatuur is ongetwijfeld een element dat ruime aandacht verdient. Wij maken dan ook een passant gebruik van de mogelijkheid om het begin van de *Floris ende Blancefloer* eens naast dat van de *Karel ende Elegast* te plaatsen:

Nu hoert na mi, ic sal beghinnen
Ene aventure tellen van minnen
Fl. ende Bl., vs. 1-2

Fraeye historie ende al waer
Mach ic v tellen hoort naer
Karel ende Elegast, vs. 1-2, hs.A¹⁸

In de inleiding bij de uitgave van de *Reinaert* door Tinbergen-Van Dis staan, op het voetspoor van Muller, enkele parallellen opgesomd tussen de *Reinaert* aan de ene kant en andere Middelnederlandse werken aan de andere kant. Er wordt bij opgemerkt dat men er in de Middeleeuwen geen bezwaar tegen had over de stof van een voorganger te beschikken, die naar eigen opvatting om te werken, daarbij uitdrukkingen en hele versregels argeloos overnemend¹⁹.

Ik twijfel eraan of hier werkelijk sprake is van argeloosheid. Het "kopiëren" van (rijm)woorden of passages komt bepaald niet alleen voor bij literaire werken, maar viert, al gaat het daarbij uiteraard niet om rijmwoorden, met name in de middeleeuwse oorkonden hoogtij. Ik heb dit verschijnsel bij een vroegere gelegenheid aangeroerd²⁰ en erop gewezen dat hier sprake is van een bewuste aansluiting bij een traditie, niet in het minst als uitvloeisel van een streven naar juridische correctheid. Ik geloof dan ook dat het gebruik van bestaande wendingen en formuleringen, evenals, en niet in het minst, van bepaalde rijmwoordverbindingen, dikwijls een kwestie is van opzettelijke aansluiting bij een bekend geachte traditie, een aansluiting waarmee de schrijver bewust via de herkenbaarheid de kwalificatie van "echtheid" bij de lezer wil verwerven. Voorop staat niet de persoon van de vervaardiger, maar het uiteindelijke "produkt".

¹⁸ Uitgave Duinhoven, Zwolle, 1969.

¹⁹ Tinbergen/Van Dis 1972: 25.

²⁰ Wethlij 1980: 3, 505-508.

nemen dat het hier gaat
er, en ik geloof dat, dan
ver zichzelf presenteert,
reven heeft. Trouwens,
tot de *Reinaert* over dat
lang wakker lag, maar
n toe:

en zal er echter niemand
uit dezelfde pen of pen-

helemaal ziet zitten:

parallelisme tussen deze
handschrift:

van de mogelijkheid uit
wij binnen een conven-
tis zijn met Lulofs¹⁶ en
1 een beroepsdichter. Ik

Het is hier dan ook van belang op te merken dat Van Oostrom²¹ tot de conclusie is gekomen dat althans veel schrijvers van Middelnederlandse epische werken, waarbij zich m.i. de z.g. oosterse liefdesromans aansluiten, te zoeken moeten zijn binnen de groep van klerken die voor hun broodheer, doorgaans een adellijk heer, de ambtelijke stukken moesten opstellen. Diederic van Assenede bevindt zich, als gravenklerk, kennelijk in deze positie.

Met het vermelden van onze Diederic zijn we weer terug bij zijn *Floris ende Blancefloer*, en andermaal bij het begin van dit gedicht. Winkelman²² ziet namelijk in deze aanhef een *captatio benevolentiae* van de schrijver verwerkt, d.w.z. een poging om het publiek gunstig voor zich te stemmen:

Nu hoert na mi, ic sal beghinnen
Ene aventure tellen van minnen,
Die den dorperen no den doren
Niet bestaet dat sise horen.

Fl. ende Bl., vs. 1-4

Winkelman verklaart dit begin zo: als de toehoorder negatief staat t.o.v. de behandelde minneproblematiek, kenmerkt hij zichzelf daardoor als een niet-hoofs, dom persoon. Zo'n minderwaardig persoon wil de toehoorder zeker niet zijn, dus zal hij het werk gaan lezen met een positieve instelling, ook al staan hem soms wat ongeloofwaardige dingen te wachten.

Ikzelf zie in het begin van de proloog eerder een combinatie van rechtvaardiging van stofkeuze enerzijds en publieksafbakening anderzijds. Daarom mogen ook de verzen 5-13 niet aan onze aandacht ontsnappen:

Maar die redene merken connen
Ende van minnen hebben ghewonnen
Beide bliscap ende rouwe,
Sijt clerc, zijt leec, zijt hoefsche vrouwe
Dien annics datter wese bi
Daer deze aventure vertellet si.
Oec en willics niet verbieden
Te hoerne allen hoefschen lieden,
Die evel ende ghoet bekinnen.

Fl. ende Bl., vs. 5-13

Diederic wil m.i. iets als het volgende uitdrukken: Ik ga u een verhaal van minne vertellen dat niet bestemd is voor minderwaardige en niet-hoofse personen; die moeten dit verhaal dan maar niet lezen, maar als u erbij wil zijn, moet u laten zien dat u een hoofse instelling hebt, weet wat deugt en wat niet deugt, de zaak begrijpt, ja zelf ook vreugde en verdriet om de minne ervaren hebt. Per slot van rekening mag u blij zijn dat ik mij de moeite genomen heb deze geschiedenis voor u uit het Frans te vertalen." Deze laatste opmerking ontleen

²¹ Van Oostrom 1992: 71, 107-109.

²² Winkelman 1984: 227.

ik uiteraard aan het Walsche" de dichte

Deze afbakeni-
klerk bewoog Diec
gesloten gemeenscl
voor de gesmade t
roman een collectie
een complicatie ve
Vlaanderen, zeker:
Als onder graaf Gu
teraire leven een p
literatuur die hoge
directe impuls in c
dan zeker aan het;
als oosterse roman
blik, met toevoeg
de edelmoedigheid
tendom, enz. Wie
en connen", want

Het is hier ove
Ook dit werk is ui
drang. Zelfs enige

Dien [= Diederic
Dat hijt uten Wa
Ende verstandeli
Den ghenen diet
Tiert heeft hij a
Fl. ende Bl.

Hem vernoide se
Dat die aventure
In dietsche was
(Die Aernout niet
Dat hi die vite d
Ende hise na der
In dietsche dus l
Got moete hem
Reinaert, v

Laten wij, na
Reinaert, terugke
maal niet zeker d

²³ Van Oostrom

²⁴ Van Oostrom

²⁵ Leendertz 19

n Oostrom²¹ tot de con-
delnederlandse epische
is aansluiten, te zoeken
oodheer, doorgaans een
Diederick van Assenede

erug bij zijn *Floris ende*
icht. Winkelman²² ziet
de schrijver verwerkt,
emmen:

r negatief staat t.o.v. de
daardoor als een niet-
le toehoorder zeker niet
instelling, ook al staan

. combinatie van recht-
ing anderzijds. Daarom
appen:

Ik ga u een verhaal van
ge en niet-hoofse perso-
ls u erbij wil zijn, moet
deugt en wat niet deugt,
minne ervaren hebt. Per
dite genomen heb deze
atste opmerking ontleen

ik uiteraard aan het feit dat het vervaardigen van de *Floris ende Blancefloer* "uten Walsche" de dichter "herde te sure" geworden is.

Deze afbakening van het beoogde publiek is beslist van belang. Als graven-
klerk bewoog Diederick zich in een hoofse gemeenschap, wat in die tijd een vrij
gesloten gemeenschap was rond een adellijk broodheer en waarin geen plaats was
voor de gesmade buitenwereld van de dorpers²³. Daarom is – ook – Diederics
roman een collectieve, maar tevens selectieve aangelegenheid. Nu doet zich hier
een complicatie voor die nog niet bevredigend is opgelost. De hogere cultuur in
Vlaanderen, zeker aan het grafelijk hof, was principieel georiënteerd op het Frans.
Als onder graaf Guy van Dampierre, in wiens dienst ook Diederick stond, het li-
teraire leven een periode kende van uitzonderlijk hoge bloei, is het Franstalige
literatuur die hoge toppen scheert²⁴. Het is niet helemaal duidelijk onder welke
directe impuls in deze periode ook Nederlandstalige literatuur in Vlaanderen en
dan zeker aan het grafelijk hof, geschreven werd. De *Floris ende Blancefloer* is,
als oosterse roman, zeker geschreven om verstrooiing te bieden aan adellijk pu-
blik, met toevoeging van enkele lessen in levensheid: de almacht van de liefde,
de edelmoedigheid van de oosterse edelman naast de voorkeur voor het chris-
tendom, enz. Wie zijn evenwel aan het grafenhof diegenen "dient Walsche niet
en connen", want voor hen heeft Diederick zijn werk toch vervaardigd?

Het is hier overigens de plaats even een zijsprong te maken naar de *Reinaert*.
Ook dit werk is uit het Frans bewerkt, kennelijk eveneens uit een bepaalde aan-
drang. Zelfs enige overeenkomst in rijmwoordgebruik ontbreekt niet:

Dien [= Diederick] seldijs danken ghemeenlijke,
Dat hijt uten Walsche heeft ghedicht
Ende verstandelike in Dietsche bericht
Den ghenen diet Walsche niet en connen.
Tierst heeft hij aldus beghonnen,
Fl. ende Bl., vs. 24-28

Hem vernoide so haerde
Dat die avonture van Reinaerde
In dietsche was onvulmaket bleven
(Die Aernout niet en hadde vulscreven),
Dat hi die vite dede soeken
Ende hise na den walschen boeken
In dietsche dus hevet begonnen.
Got moete hem siere hulpen jonnen!
Reinaert, vs. 3-10

Laten wij, na het signaleren van dit parallellisme tussen de *Floris* en de
Reinaert, terugkeren naar Diederics Fransonkundig publiek. Het is namelijk hele-
maal niet zeker dat we dit moeten zoeken aan het grafelijk hof zelf. Leendertz²⁵

²³ Van Oostrom 1992: 22.

²⁴ Van Oostrom 1992: 36, 47, 76

²⁵ Leendertz 1912: CXV.

meent namelijk: "De roman zal wel gedicht zijn te Assenede. Er is althans in den inhoud of in de taal niets, dat ons dwingt aan eene andere plaats te denken". Bij deze overweging sluit de opvatting aan van De Keyser²⁶ dat Diederic in Assenede geboren is en gestorven is en dat hij altijd in het Ambacht van Assenede gewoond heeft om als ambtenaar van het grafelijk huis aldaar de, niet geringe, belangen van het grafelijk huis te behartigen.

Als de *Floris ende Blancefloer* gedicht is in Assenede, mogen we aannemen dat we het publiek voor wie deze roman bestemd was, in de eerste plaats in en rond de kanselarij van Assenede moeten zoeken, die ongetwijfeld ook bezocht werd door leden van het grafelijk hof zelf. Assenede ligt, zoals trouwens ook Boekhoute, zeer dicht bij het huidige Zeeuws-Vlaanderen. Biervliet ligt zelfs daarbinnen. Schrijvend over Jacob van Maerlant deelt Van Oostrom²⁷ mee dat er rond het midden van de dertiende eeuw in het Noorden, misschien zelfs in het bijzonder in het Zeeuwse, sprake is van een stijgende belangstelling voor het geschreven woord, op ambtelijk en meer literair gebied, én in Latijn én in Middelnederlands. Ofschoon, zo gaat hij verder, de ambtelijke sfeer vooral gericht is op het Latijn en de letterkundige sterk op de Middelnederlandse volkstaal, zijn deze circuits in de praktijk ten nauwste met elkaar verbonden, zeker op het niveau van de "producenten", d.w.z. die klerken die, met Middelnederlands als moedertaal, en soms wellicht het Frans daarnaast, geschoold waren in het Latijn en dankzij die tweetaligheid de aristocratische bestuurselite op beiderlei gebied van dienst konden zijn. Voor deze groep lijkt Van Oostrom Jacob van Maerlant, die rond 1260-1270 in dienst was van graaf Albrecht van Voorne op het tussen Zuid-Holland en Zeeland gelegen eiland Voorne, een uitgesproken protagonist te zijn, naast Melis Stoke, maar ik vind dat deze profielbepaling ook uitstekend past bij de, uiteraard veel bescheidener, figuur van Diederic van Assenede.

Wanneer we het hebben over de rol van "het Noorden" resp. "Het Zeeuwse" in het literaire gebeuren rond het midden van de dertiende eeuw, mogen wij zeker de *Reinaert* niet over het hoofd zien, die ik zo-even al in contact heb gebracht met de *Floris ende Blancefloer*. Op grond van taal en toponymie vermoeden Tinbergen-Van Dis dat de schrijver van deel A van de *Reinaert* - in deze tekst zijn twee schrijvers aan het werk - uit West-Vlaanderen zal stammen, maar dat hij evenals Maerlant een tijd in Holland zelf of Utrecht heeft doorgebracht²⁸. Voor de schrijver van deel B nemen zij op grond van plaatsvermeldingen aan dat hij afkomstig is uit Oost-Vlaanderen ten N.O. van Gent²⁹ en daarmee bevinden wij ons dan weer in de grensstreek tussen het huidige Oost-Vlaanderen en Zeeuws-Vlaanderen, zoals ook blijkt uit de kaart bij Berteloot-Worm³⁰, waarop de plaats

²⁶ De Keyser 1973: 12 vlg.

²⁷ Van Oostrom 1992: 211.

²⁸ Tinbergen/Van Dis 1972: 39.

²⁹ Tinbergen/Van Dis 1972: 38.

³⁰ Berteloot/Worm 1982: 9.

van handeling in de De Keyser³¹ mee in de *Floris* gebrui maecte" in *Van den*

Ik ga niet toeg parallellen tussen *F* de vraag waar Diederic kan hebben opgeda de *Floris* enkele ver de tijd eerder toe- c jeugd een abdijscho proosdij Elmare, ge Vlaanderen³². Dit b 1493). Later, en nu telschool van St.-D de grafelijke admin tevens kanselier wa St.-Janshospitaal te wordt³⁴, kan worde te maken hebben ge vaststaat³⁵. Opmerl voor Jacob van Ma eens denkt aan de Vlaamse grafelijke klooster - Van Mierlo Diederic van Asser. de Cisterciënser at Hij voegt hieraan t ook dienst deed a geschoold werden : welsprekendheid³⁷ onderwijsprogram voor de stadsschoc uit de volgende onste onderdeel betr en de *Doctrinale* g

³¹ De Keyser 19

³² De Keyser 19

³³ De Keyser 19

³⁴ Leendertz 191

³⁵ Leendertz 191

³⁶ Van Mierlo 19

³⁷ Steeds: Van C

ede. Er is althans in den re plaats te denken". Bij dat Diederic in Assenede t van Assenede gewoond , niet geringe, belangen

de, mogen we aannemen in de eerste plaats in en getwijfeld ook bezocht igt, zoals trouwens ook ren. Biervliet ligt zelfs Van Oostrom²⁷ mee dat den, misschien zelfs in nde belangstelling voor gebied, én in Latijn én in ambtelijke sfeer vooral Middelnederlandse volk- elkaar verbonden, zeker rken die, met Middell- is daarnaast, geschoold ocratische bestuurselite groep lijkt Van Oostrom van graaf Albrecht van eiland Voorne, een uit- k vind dat deze profiel- escheidener, figuur van

en" resp. "Het Zeeuwse" e eeuw, mogen wij zeker in contact heb gebracht . toponymie vermoeden *Reinaert* - in deze tekst : zal stammen, maar dat eft doorgebracht²⁸. Voor ermeldingen aan dat hij n daarmee bevinden wij Vlaanderen en Zeeuws- orm³⁰, waarop de plaats

van handeling in de *Reinaert* geschetst wordt. Het lijkt dan ook geen toeval dat de De Keyser³¹ meent te moeten vaststellen dat de taal die Diederic van Assenede in de *Floris* gebruikt, het dichtst de taal benadert van "Willem die Madocke maecte" in *Van den Vos Reinaerde*.

Ik ga niet toegeven aan de verleiding uit te weiden over mogelijk verdere parallellen tussen *Floris ende Blancefloer* en de *Reinaert*, maar ga liever in op de vraag waar Diederic zijn ontwikkeling, waarbij ook zijn kennis van het Frans, kan hebben opgedaan. Te dien aanzien maakt Paul de Keyser in zijn uitgave van de *Floris* enkele veronderstellingen waarvan de waarschijnlijkheid in de loop van de tijd eerder toe- dan afgenomen is. De Keyser vermoedt dat Diederic in zijn jeugd een abdij school moet hebben bezocht, misschien die van de Benedictijner proosdij Elmare, gelegen tussen Aardenburg en Biervliet in het huidige Zeeuws-Vlaanderen³². Dit klooster wordt overigens genoemd in de *Reinaert* (vss. 373, 1493). Later, en nu gaan we weer verder met De Keyser, zal hij wel in de kapitelschool van St.-Donaas te Brugge zijn beland, waaruit de meeste klerken van de grafelijke administratie werden gerecruteerd, omdat de proost van St.-Donaas tevens kanselier was van het grafelijk huis³³. Aangezien in de rekeningen van het St.-Janshospitaal te Brugge in 1287 een "Dierkinus de Assenede" genoemd wordt³⁴, kan worden aangenomen dat in elk geval Van Assenedes in die tijd iets te maken hebben gehad met Brugge, hetgeen voor een latere periode, 1334-1711, vaststaat³⁵. Opmerkelijk is dat een dergelijke opleiding ook aangenomen wordt voor Jacob van Maerlant, waarbij het even opmerkelijk is dat Van Oostrom eveneens denkt aan de Brugse kapittelschool St.-Donaas, "hofleverancier voor de Vlaamse grafelijke kanselarij", met daarnaast een opleiding aan een Benedictijner klooster - Van Mierlo³⁶ heeft hier opvallenderwijze gedacht aan de reeds voor Diederic van Assenede genoemde proosdij van Elmare - maar eventueel ook aan de Cisterciënser abdijen van De Duinen en Ter Doest, in de buurt van Brugge. Hij voegt hieraan toe dat er juist voor De Duinen aanwijzingen zijn dat de abdij ook dienst deed als opleidingsinstituut voor latere notarii, voor klerken die geschoold werden in de bestuurlijke briefkunst van de ars dictaminis, de Latijnse welsprekendheid³⁷. Als wij mogen aannemen dat zo'n kloosterschool hetzelfde onderwijsprogramma had als de parochieschool, die op haar beurt model stond voor de stadsschool, de Grote Latijnse School, bestond dit onderwijsprogramma uit de volgende onderdelen: *musyke, logica, goede seden* en *grammarie*. Dit laatste onderdeel betrof het Latijn. Voor de Latijnse grammatica werden de *Donaet* en de *Doctrinale* gebruikt en voor de Latijnse literatuur werd beroep gedaan op

³¹ De Keyser 1973: 22.

³² De Keyser 1973: 14.

³³ De Keyser 1973: 14.

³⁴ Leendertz 1912: CXVI.

³⁵ Leendertz 1912: CXVI.

³⁶ Van Mierlo 1946: 11.

³⁷ Steeds: Van Oostrom 1992: 192.

de *Heroides* van Ovidius, zijnde een verzameling van 21 gefingeerde liefdesbrieven, die de leerlingen werden aangeboden met leerzaam commentaar³⁸.

Herinneringen aan dit soort onderwijs zijn, ook, in de *Floris ende Blancefloer* te vinden. Mak³⁹ herinnert aan de passage dat beide hoofdpersonen op school gaan bij meester Gaydoen en daar Latijn leren:

Binnen vijf jaren die kinder consten
 Latijn spreken wel te maten.
 Doe mochten si in wege ende in straten
 Ende in den hove seggen in Latijn
 Haerlijc andren den wille sijn,
 Datti leeke niet en mochten verstaen.
Fl. ende Bl., vs. 350-355

Uit de *Heroides* valt o.a. te leren dat er drie soorten liefde zijn: geoorloofde liefde, tussen gehuwden, ongeoorloofde liefde, bij een incestueuze verhouding, en dwaze liefde, wanneer het gaat om een onbedacht avontuur waar alleen maar ellende van komt⁴⁰. In het licht van deze commentaar moeten wij m.i. de passage bezien waarin Diederic als zijn mening geeft dat een liefde zoals bestaat tussen Floris en Blancefloer, niet voortkomt uit verwaasdheid:

Daer sijn vele die dat segghen
 Vanden ghenen die haer herte legghen
 Soe ghestadelike an die minne
 Dat hem comt van dommen sinne;
 Dat selen wi over loghen houden.
Fl. ende Bl., vs. 53-57

Diederic staaft zijn mening met te verwijzen naar de liefde tussen Isolde en haar mans neef Tristan, in de Middeleeuwen misschien het beroemdste liefdespaar⁴¹, en naar de liefde die Paris Helena toedroeg:

Wi hebben ghehoort van Ysouden,
 Hoe si minde haers mans neve Trustram,
 Ende hoe Parijs minde Helenam,
 Ende van anderen vele niemaren,
 Die hovesch ende natuerlic waren.
Fl. ende Bl., vs. 58-62

M.b.t. Diederics vermelding van de liefde van Paris voor Helena wil ik er de aandacht op vestigen dat in de 21 brieven in de *Heroides* er ook een is van Paris aan Helena en een van Helena aan Paris⁴².

Kennis van zaken omtrent de klassieke oudheid ontvouwt Diederic ook bij de beschrijving van een drinkbeker, eertijds vervaardigd door Vulcanus en uit Troje meegenomen door Eneas zelf. Nu betalen kooplieden er Blancefloer mee.

³⁸ Steeds: Van Buuren 1995: 229-235.

³⁹ Mak 1980: 16.

⁴⁰ Van Buuren 1995: 235.

⁴¹ Pleij 1984: 22; Gerritsen 1995: 159.

⁴² Van Buuren 1995: 234.

Op de "cop" zelf wogende strijd om Troje. en Pallas, die Paris lav die de schoonste van l men dan weer vertel Geesten vs. 1245-126

Diederic heeft bl ding genoten en als te in de familie – zal da schien heeft hij thuis dictijner abdijschool ook niet expliciet ste brengen dat er in het wat Assenedes verme daar school is gegaan zostraks ook voor Ma

Hier moet voort gewezen op parallel Maerlant anderzijds c opleiding komen we l zo zeker dat Diederic kloosterscholen welis studerende was bes Janssens de mogelijk ook – de schrijver v schrijft dat Jacob van kan zijn geweest, n trouwens, in een le geweest⁴⁵. Moeten w dien verstande dat zi ook, Diederic en Jac ons dan ook niet dat

Men moet corten er Die tale, sal mense
Fl. ende Bl., vs

Men moet om de rii Misselike tonghe in
Sinte Francisc.

⁴³ Van Oostrom 19

⁴⁴ Van Oostrom 19

⁴⁵ Van Oostrom 19

⁴⁶ Uitgave Maximi

21 gefingeerde liefdes-
zaam commentaar³⁸.

de *Floris ende Blancefloer*
hoofdpersonen op school

de liefde zijn: geoorloofde
incestueuze verhouding,
contuur waar alleen maar
moeten wij m.i. de pas-
een liefde zoals bestaat
vrijheid:

de liefde tussen Isolde en
waschien het beroemdste
leg:

is voor Helena wil ik er
vrijheid er ook een is van

vertrouwt Diederick ook bij
wordt door Vulcanus en uit
vrijheid er Blancefloer mee.

Op de "cop" zelf wordt de schaking van Helena uitgebeeld en de daarop volgende strijd om Troje. Het deksel is getooid met de geschiedenis van Juno, Venus en Pallas, die Paris laten beoordelen wie van hen recht heeft op de gouden appel die de schoonste van hen toekomt (vs. 630-679). Wat hier wordt afgebeeld, vindt men dan weer verteld bij Maerlandt, b.v. in het eerste boek van Alexanders Geesten vs. 1245-1261.

Diederick heeft blijkbaar dus een in meer dan één opzicht klassieke opleiding genoten en als toekomstig gravenklerk – het ambt zat per slot van rekening in de familie – zal daarbij de studie van het Frans niet hebben ontbroken. Misschien heeft hij thuis al Frans leren spreken. Of hij overigens per se de Benedictijner abdijschool Elmare moet hebben bezocht, iets wat De Keyser trouwens ook niet expliciet stelt, mag m.i. betwijfeld worden. Als we ons in herinnering brengen dat er in het obituarium van het Cisterciënserklooster te Baudelo nogal wat Assenedes vermeld staan, wordt het eerder waarschijnlijk dat onze Diederick daar school is gegaan en dan zijn we weer uitgekomen bij de Cisterciëncers, zoals zostraks ook voor Maerlant.

Hier moet voorts nog een zaak aangeroerd worden. Ik heb meermaals gewezen op parallellen tussen Diederick van Assenede enerzijds en Jacob van Maerlant anderzijds qua mogelijke opleiding en geografisch werkterrein. Met die opleiding komen we bij een kwestie die nimmer serieus is onderzocht: is het wel zo zeker dat Diederick een leek is geweest? In de Middeleeuwen stonden de kloosterscholen weliswaar ook open voor leken⁴³, maar het merendeel van de er studerende was bestemd voor wie geestelijke wilde worden. We zagen al dat Janssens de mogelijkheid niet uitsluit dat een monnik Diederick van Assenede – ook – de schrijver van de *Floris ende Blancefloer* is geweest. Van Oostrom schrijft dat Jacob van Maerlant zeer goed een geestelijke met lagere wijdingen kan zijn geweest, maar dat hij van profiel een klerk is⁴⁴. In Damme is hij trouwens, in een latere fase van zijn leven, schepenklerk, d.i. stadsklerk, geweest⁴⁵. Moeten wij het ook voor onze Diederick in deze richting zoeken, met dien verstande dat zijn klerkschap zich duidelijker geprofileerd heeft? Hoe dan ook, Diederick en Jacob zijn in sommige opzichten collega's en het verwondert ons dan ook niet dat beiden zich uiten over het dichterkunst handwerk:

Men moet corten ende lingenhen
Die tale, sal mense te rime bringhen.
Fl. ende Bl., vs. 19-20

Men moet om de rime souken
Misselike tonghe in bouken:
Sinte Franciscus Leven, vs. 131-132⁴⁶

⁴³ Van Oostrom 1995: 178.

⁴⁴ Van Oostrom 1992: 196.

⁴⁵ Van Oostrom 1992: 204.

⁴⁶ Uitgave Maximilianus O.F.M. Cap., Zwolle, 1954.

Het valt buiten het bestek van deze studie een uitgebreide vergelijking te maken tussen Diederic van Assenede en Jacob van Maerlant, maar op dit terrein is beslist vruchtbaar onderzoek te verrichten. Op dit moment wil ik echter liever Diederic van Assenede in contact brengen met de schrijver van de *Beatrijs*. Voordien moeten we echter, om het portret van Diederic af te ronden, eens nagaan of in diens roman ook iets te vinden is dat wijst op zijn beroep van gravenklerk. Een toespeling op het klerk-zijn van Diederic meent De Keyser⁴⁷ te vinden in vs. 72 en 73 van de proloog, waarin Diederic schrijft over de hoofse liefde:

Ende latenre pleghen hovesschen clerken
Ende hovesschen riddersen ende hovesschen vrouwen
Fl. ende Bl., vs. 72-73

Deze passage staat niet in een der bekende Franse handschriften⁴⁸ – Diederic bewerkte zijn *Floris ende Blancefloer* vrij getrouw naar een Frans voorbeeld – en men zou kunnen stellen dat de combinatie van klerk en ridder, met vooropstelling van de eerste, dus een uiting is van Diederics zelfbewustzijn als klerk. Toch kan Diederic zeer wel geïnspireerd zijn door een vergelijkbare passage die wél in zijn Frans voorbeeld moet zijn voorgekomen:

Ne veut que clerc ne chevalier
ait la feme qu'il a ette:
a la dame est l'onors rendue.
Floire et Blancheflor, vs. 1970-1972

Door Diederic weergegeven als:

Dat doet hi in dien, ende omme dat,
Dat niemen die vrouwe, die hi heeft gehad,
Ende te bedde heeft gegaan met heme,
No clerc no riddre meer ne neme
Fl. ende Bl., vs. 2515-2518

Een beter argument Diederic als klerk te moeten beschouwen, wordt m.i. geboden door een passage waar Stracke niet aan gedacht heeft:

Want elc es sculdech om sijns heren moet
Te wachten ende nemen ware.
Fl. ende Bl., vs. 3721-3722

⁴⁷ De Keyser 1973: 11.

⁴⁸ Ik ben hier te rade gegaan bij Leclanche. In tegenstelling tot Pelan, die als basis voor haar uitgave van de Oudfranse *Floire et Blancheflor* het z.g. handschrift B kiest (Vgl. Winkelman 1948: 220 noot 32), neemt hij als grondslag voor zijn uitgave van deze roman handschrift A (Zie ook Leendertz 1912: XXVII vlg. en Mak 1980: 7), omdat zijn, vrij recent, onderzoek hem ervan overtuigd heeft dat hs. A al bij al te verkiezen is boven hs. B (Leclanche 1980: 8). Het is dan ook om deze reden dat ik, wanneer ik citeer uit de *Floire et Blancheflor*, de uitgave van Leclanche, Parijs, 1980, gebruik.

De Franse hanc
Or voit que lius es
Floire et Blai

Aanwijzingen (niet. Misschien is klerkschap. De Ke; drukkingen herhaal wijdlopigheden", n opvallen als men o heid zich van docu vingen. Zo noteerd periode 1350-1399 *ende gerecht, erfli wille, jn deser vug recht, bekanden e nâcomelinge, schu vestinge ende in g talingen ende lieu ende onderseten*. N relatief late docum ditie achter de rug ook, zal misschien techniek.

Kortom: Died prestatie kent, ma omgevende cultu zijn.

Treedt nu ook van rekening is, mogelijkheid geoj schrijver is gewee

We zitten al d Assenede, de schi wens op dat deze namen noemt van aan het eind van blijft in dit opzic een eerder histori Een ander ve ook het beoogde

⁴⁹ De Keyser 1
⁵⁰ Leendertz 15

itgebreide vergelijking te erlant, maar op dit terrein noment wil ik echter lie-schrijver van de *Beatrijs*. af te ronden, eens nagaan i beroep van gravenklerk. De Keyser⁴⁷ te vinden in ver de hoofse liefde:

andschriften⁴⁸ – Diederic ar een Frans voorbeeld – k en ridder, met voorop-zelfbewustzijn als klerk. vergelijkbare passage die

beschouwen, wordt m.i. ht heeft:

t Pelan, die als basis voor haar B kiest (Vgl. Winkelman 1948: roman handschrift A (Zie ook nt, onderzoek hem ervan over-se 1980: 8). Het is dan ook om uitgave van Leclanche, Parijs,

De Franse handschriften hebben hier blijkbaar niets anders dan:

Or voit que lius est de parler.
Floire et Blancheflor, vs. 3007

Aanwijzingen dat Diederic van Assenede een gravenklerk was, ontbreken dus niet. Misschien is zelfs Diederics verstechnik (mede) bepaald door zijn klerkschap. De Keyser⁴⁹ schrijft dat Diederic gaarne bepaalde woorden en uitdrukkingen herhaalt en Leendertz⁵⁰ heeft het zelfs over "tallooze herhalingen en wijdlopijgheden", naast veel stoplappen. Welnu, een van de dingen die meteen opvallen als men oorkonden leest, is, zoals ik reeds aanstipte, de grote hoeveelheid zich van document tot document herhalende en intern-variërende omschrijvingen. Zo noteerde ik uit oorkonden van het Ned.-Limburgse Sittard b.v. uit de periode 1350-1399: *gûed ende gheue, genge ende geue, aude ende gheue, guyt ende gerecht, erflich end emmermere, mit wille ende consent, mit consent end wille, jn deser vughen ende manieren, arghejist ende loesheit, billich ende mit recht, bekanden ende beghieden* "lieten weten en verklaarden", *Eruen ende nâcomelinge, schuldich ende verbonden, los ende ledich, los ledich ende vri, jn vestinge ende in getûge, cost end arbeit, op anxt en cost, gesat ende verbonden, talingen ende lieueringen, liden ende gelden* "gedogen en vergoeden", *porteren ende onderseten*. Natuurlijk gaat het bij deze oorkonden, zoals ook bij andere, om relatief late documenten, maar de desbetreffende formuleringen moeten al een traditie achter de rug hebben. Iemand die in deze traditie thuis is, in welke taal dan ook, zal misschien een stukje "beroepsmisvorming" laten insluipen in zijn verstechnik.

Kortom: Diederic is blijkbaar iemand die de geplogenheden van de literaire prestatie kent, maar achter wie niet alleen bredere literaire, maar ook anderen omgevende culturele, maatschappelijke, zelfs monastieke coulissen te ontwaren zijn.

Treedt nu ook uit de *Beatrijs* zo'n persoon als schrijver naar voren? Per slot van rekening is, zoals ik reeds schreef, door bepaalde onderzoekers de mogelijkheid geopperd dat een Van Assenede, mogelijk onze Diederic, ook, de schrijver is geweest van de *Beatrijs*.

We zitten al direct met de moeilijkheid dat, in tegenstelling tot Diederic van Assenede, de schrijver van de *Beatrijs* zichzelf totaal niet noemt. Het valt trouwens op dat deze schrijver, wederom in tegenstelling tot Diederic, nergens de namen noemt van handelende personen – Maria uiteraard uitgezonderd – behalve aan het eind van zijn werk: *Haer moeder hiet beatrijs* (vs. 1029). De *Beatrijs* blijft in dit opzicht meer in de anonimiteit, terwijl de *Floris ende Blancefloer* een eerder historiserende ondergrond heeft.

Een ander verschilpunt met de *Floris ende Blancefloer* is dat in de *Beatrijs* ook het beoogde publiek niet wordt omschreven. Ook in dit opzicht is de pro-

⁴⁹ De Keyser 1973: 22.

⁵⁰ Leendertz 1912: CXII.

loog van de *Floris ende Blancefloer* wat meer extravert en die van de *Beatrijs* wat meer intravert. Wél wordt in de *Beatrijs* ingegaan op de herkomst van het verhaal, omdat dit een delicaat punt is: is de *Floris ende Blancefloer* vertaald "uten Walsche", een taal waarin ook tegenwoordig nog "die minne vremden zede" heeft, bij een Mariamirakel moet de waarheid des te meer gewaarborgd zijn, vandaar dat er gedicht is:

Volcomelijc na der waerheide
Als mi broeder Ghijsbrecht seide,
Een begheven Willemijn.
Hi vant in die boeke sijn.
Hi was een out ghedaghet man.
Beatrijs, vs. 13-17

Allemaal vertrouwenwekkende elementen, en als God, zoals vaker overigens, nu ook nog wil meehelpen... (vs. 10-12).

We zagen al dat pater Janssens rekening houdt met de mogelijkheid dat de schrijver van de *Beatrijs* een priester is geweest. Een andere priester, Stracke S. J., heeft echter al in 1927 betoogd dat deze schrijver nu net geen priester kan zijn geweest. In de *Beatrijs* staat namelijk, vindt hij, " 't een en ander dat voor een priester niet past"⁵¹. Gielen⁵² is het daarmee niet eens en stelt dat de schrijver ook een priester kan zijn geweest, die putte uit de rijke ervaringen van de biechtstoel.

We zien dus dat één en hetzelfde werk aanleiding is tot tegengestelde interpretaties over de identiteit van de schrijver ervan. Uiteraard komt dat niet in het minst doordat deze schrijver zo weinig over zichzelf prijsgeeft. Wél krijg ik de indruk dat hij geen "out ghedaghet man" geweest is, want wie een ander zo noemt, is dit m.i. zelf niet. Verder lijkt het aannemelijk dat broeder Ghijsbrecht hem de stof voor zijn verhaal verschaft heeft, met de bedoeling hem tot het schrijven van het gedicht aan te zetten. De Wilhelmiëten hadden, gezien het feit dat bijna al hun kloosters aan O. L. Vrouw waren toegewijd⁵³, immers een bijzondere affiniteit tot Maria. In hun klooster te Biervliet was er echter blijkbaar niemand die voldoende vaardig met de pen kon omgaan om dit mirakel goed op papier te krijgen, dus heeft men – en waarom niet broeder Ghijsbrecht? – iemand aangezocht die zijn sporen al verdiend had. Van de *Beatrijs*-dichter kan echter met Gielen⁵⁴ m.i. terecht gezegd worden dat hij wel een Maria-vereerder, maar geen Maria-aanbidder was. Trouwens, al is het gedicht geschreven "om die doghet van hare die moeder ende maghet es bleven", het is per slot van rekening toch "van ere nonnen een ghedichte". Het is het verhaal van Beatrijs en de dichter doet alle moeite haar af te schilderen als een "dame" ondanks haar misstappen. Wat tot het "dame"-zijn behoort, weet hij bijzonder goed. Ik betwijfel

⁵¹ Stracke 1927: 55.

⁵² Gielen 1931: 34.

⁵³ Janssens 1960: 189.

⁵⁴ Gielen 1931: 37.

sterk of men dergelijke oog heeft voor zulke za

Toegegeven, de au
Wat Janssens⁵⁵ daarom
bare dingen, die de dicit
een klooster en/of door
b.v. broeder Ghijsbrecht
schildert, daalt hij daar
een fijn psycholoog, die
gen zeer goed begrijpt e
klooster. Hoe goed de s
vrouw uit de hogere kri
van op de hoogte is hoe
en hoe goed hij zelf we
tuigende wijze aangeto
de dichter omtrent de
bestemd is geweest vo
de personages betreft,
edele oorsprong daarve
hoofdpersoon te werk
instelling en zijn doels

Het is overigens d
hoofdargument geput h
is én van de *Floris em*
z.i. namelijk sprake va
deze identiteit kan, me
en dezelfde persoon de
gelijk heeft, dan moete
subargumenten, i.c. da
dat haar macht onweer
liefde⁵⁸. Zelfs de ironi
praten over de almacht

Venus heften so verdo
Op sijn aertsoen leidi
Datmen ene mile hadt
Ferguut, vs. 215'

⁵⁵ Janssens 1960: 191

⁵⁶ Zemel 1982/1983:

⁵⁷ Knuvelde 1978: 1

⁵⁸ Vgl. voor de alma

86-88 en *passim*.

⁵⁹ Stracke 1927: 68.

⁶⁰ Uitgave Rombauts

t en die van de *Beatrijs* op de herkomst van het *ide Blancefloer* vertaald og "die minne vremden es te meer gewaarborgd

God, zoals vaker overi-

de mogelijkheid dat de ere priester, Stracke S. J., et geen priester kan zijn n en ander dat voor een stelt dat de schrijver ook ingen van de biechtstoel. s tot tegengestelde inter-aard komt dat niet in het ijsgeeft. Wél krijg ik de want wie een ander zo dat broeder Ghijsbrecht oeling hem tot het schrij-dden, gezien het feit dat d⁵³, immers een bijzon-s er echter blijkbaar nie-om dit mirakel goed op r Ghijsbrecht? – iemand *atrijs*-dichter kan echter n Maria-vereerder, maar cht geschreven "om die het is per slot van reke-erhaal van Beatrijs en de ame" ondanks haar mis-onder goed. Ik betwijfel

sterk of men dergelijke kennis opdoet in de biechtstoel, ja zelfs of een priester oog heeft voor zulke zaken.

Toegegeven, de auteur heeft weet van de gang van zaken in een klooster. Wat Janssens⁵⁵ daaromtrent opsomt, betreft echter visueel en auditief voorstelbare dingen, die de dichter zou kunnen hebben leren kennen door bezoeken aan een klooster en/of door relaties met bepaalde monniken of een bepaalde monnik, b.v. broeder Ghijsbrecht. Wanneer de dichter Beatrijs als vrouw, als "dame" schildert, daalt hij daarentegen af tot in haar zieleleven. Ik zie deze dichter als een fijn psycholoog, die de gemoedsgesteldheid van een vrouw uit de hogere kringen zeer goed begrijpt en ook nog op de hoogte is van de gang van zaken in een klooster. Hoe goed de schrijver van de *Beatrijs* de gemoedsgesteldheid van een vrouw uit de hogere kringen begrijpt, hoe sterk hij aantoonst dat zij er uitstekend van op de hoogte is hoe een hoofse vrouw met een zinnelijke liefde moet omgaan en hoe goed hij zelf weet wat tot de hoofse-liefdesfeer behoort, wordt op overtuigende wijze aangetoond door Zemel. Op grond van deze kennis van zaken bij de dichter omtrent de hoofse liefde neemt Zemel aan dat de *Beatrijs* primair bestemd is geweest voor "ingewijden", voor geschoolden die, wat de liefde van de personages betreft, dit werk konden beluisteren met sympathie vanwege de edele oorsprong daarvan, met begrip en herkenning vanwege de stijl waarin de hoofdpersoon te werk gaat⁵⁶. Een priester zal deze dichter daarom, bij zijn instelling en zijn doelstelling, meen ik, dan ook wel niet geweest zijn.

Het is overigens de drijfkracht van de liefde waaruit Stracke indertijd zijn hoofdargument geput heeft voor zijn stelling dat Diederik van Assenede de auteur is én van de *Floris ende Blancefloer* én van de *Beatrijs*. Er is in beide werken z.i. namelijk sprake van een gelijke opvatting over de werking van de liefde en deze identiteit kan, meent hij, alleen maar veroorzaakt zijn door het feit dat één en dezelfde persoon deze verhalen geschreven heeft. Vooropgesteld dat Stracke gelijk heeft, dan moeten wij in elk geval met Knuvelde⁵⁷ opmerken dat zijn twee subargumenten, i.c. dat de minne zowel veel vreugde als veel verdriet brengt en dat haar macht onweerstaanbaar is, klassieke stellingen zijn uit de leer der hoofse liefde⁵⁸. Zelfs de ironiserende bewerker van de Franse *Fergus* b.v. weet mee te praten over de almacht van de liefde, Strackes "doorslaggevend argument"⁵⁹:

Venus heften so verdoeft,
Op sijn aertsoen leidi sijn hoeft,
Datmen ene mile hadde gegaen.
Fergunt, vs. 2157-2159⁶⁰

⁵⁵ Janssens 1960: 191-193

⁵⁶ Zemel 1982/1983: 369 vlg.

⁵⁷ Knuvelde 1978: 153.

⁵⁸ Vgl. voor de almacht van de minne als motief in de hoofse minnelijck De Paepe 1967: 86-88 en *passim*.

⁵⁹ Stracke 1927: 68.

⁶⁰ Uitgave Rombauts/De Paepe/De Haan, Culemborg, 1976.

Nog belangrijker is echter dat er in de opvatting over de liefde zoals die tot uiting komt in de *Floris ende Blancefloer* enerzijds en zoals die zich manifesteert in de *Beatrijs* anderzijds wel degelijk minder overeenkomst is dan Stracke meent.

Al wordt in beide werken in theorie gesteld dat de liefde zowel veel vreugde als veel verdriet brengt, in de praktijk geldt dit alleen voor Floris en Blancefloer, maar niet voor Beatrijs.

In de *Floris ende Blancefloer* doet Floris een zelfmoordpoging bij het vermeende graf van Blancefloer en onderneemt hij een lange tocht om haar te vinden, een tocht die hem wel bij zijn geliefde, maar bijna ook, samen met Blancefloer, op de brandstapel brengt. Diederic kan dan ook terecht schrijven:

Blancefloer wart Florise sere te sure
Fl. ende Bl., vs. 3969

Ook de vreugde ontbreekt evenwel niet:

So wie sore hadde gheweest bi,
Ende hadde ghesien de bliscap, die de kinder
Met cussen ende helsen hadden ghinder,
Die bliscap ende dat grote spel,
Hi waer te rechte sculdich wel
Te gheloven anden sone Veneris
Die rechter ende god vander minne is.
Fl. ende Bl., vs. 3129-3134

Alles bijeengenomen, is de liefde in de *Floris ende Blancefloer* een positief element: weliswaar brengt zij Floris meer dan eens in een wanhopige stemming, maar anderzijds zet zij hem aan tot het ondernemen van een moeizame tocht die uiteindelijk leidt tot een gelukkige afloop.

In de *Beatrijs* is de liefde praktisch alleen een negatief element: zij drijft Beatrijs uit het klooster, zij zet de jongeling ertoe aan Beatrijs het dorperlijk voorstel te doen met hem buiten de stad "der minnen spel" te spelen en uiteindelijk degenerereert zij voor de verlaten Beatrijs tot een schandelijke broodwinning. Van liefdesvreugde is echter slechts terloops sprake:

Ende waren in verweenden leven
Met ghenechten van lichamen,
Ende wonnen II kinder tsamen.
Beatrijs, vs. 406-408

Van een gelijke opvatting over de liefde in beide werken is m.i. dan ook geen sprake. Dit kan ook niet het geval zijn, omdat de drijvende kracht der liefde in de twee verhalen in wezen een andere is. T.a.v. Beatrijs manipuleert de duivel met de liefde:

Hier omme en darfinen niet veronnen
Der nonnen, dat si niet en conste ontgaen
Der minnen diese hilt ghevaen,
Want die duvel altoes begheert

Den mensche te becc
Dach ende nacht, spr
Hi doeter sine macht
Met quaden listen, a
Becondise met vleesc
Die nonne, dat si ste
Beatrijs, vs. 62-

Wanneer Venus c
Vrouwe Venus, die g
Die dit brachte in on
Moete God onse He
Dat sie twee soe sco
Doet verualuen ende
Beatrijs, vs. 12-

Lulofs⁶¹ heeft m
was immers ook Ven
soon, ja zelfs haar zie
het klooster en Maria
de dichter dat Beatrijs
haar in zijn macht hee
is het domein van de c
bij de wereldse sfeer

In de *Floris ende*
zij geheel en al een w
wij gezien hebben, v
dat het ageren van "c
van Assenede zelf. I
althans bekend, staat

Quince jors entiers :
ensante mangierent
et orent joie a leur t
si se deduisent liem
Floire et Blanc

Anderzijds kunn
toeschrijven aan de a
deze zich principieel
Heisterbach. Op de
boeken, staat imme
graviter est tentata"⁶²

Welke ook uitei
resp. de schrijver v

⁶¹ Lulofs 1961: 47!

⁶² Stracke 1927: 10

ver de liefde zoals die tot
zoals die zich manifes-
reekomst is dan Stracke

iefde zowel veel vreugde
oor Floris en Blancefloer,

moordpoging bij het ver-
ge tocht om haar te vin-
ook, samen met Blance-
recht schrijven:

Blancefloer een positief
en wanhopige stemming,
een moeizame tocht die

negatief element: zij drijft
in Beatrijs het dorperlijk
spel" te spelen en uitein-
schandelijke broodwin-
ke:

erken is m.i. dan ook geen
ende kracht der liefde in
is manipuleert de duivel

Den mensche te become ende niet en cesseert.
Dach ende nacht, spade ende vroe,
Hi doeter sine macht toe.
Met quaden listen, als hi wel conde,
Becordise met vleescheliker sonde,
Die nonne, dat si sterven waende.
Beatrijs, vs. 62-71

Wanneer Venus optreedt, is dit bij monde van de jongeling:

Vrouwe Venus, die godinne,
Die dit brachte in onsen sinne,
Moete God onse Here verdoemen,
Dat sie twee soe scone bloemen
Doet verualuen ende bederven.
Beatrijs, vs. 125-129

Lulofs⁶¹ heeft m.i. dan ook ongelijk wanneer hij over Beatrijs schrijft: "Het was immers ook Venus die haar dwong het klooster te verlaten en haar eigen persoon, ja zelfs haar zieleheil op het (liefdes)spel te zetten" en "met het verlaten van het klooster en Maria heeft Beatrijs Venus gekozen". Nergens in het verhaal zegt de dichter dat Beatrijs in de ban is van Venus. Voor hem is het steeds de duivel die haar in zijn macht heeft. Beatrijs is een non en haar met zondige minne te bekoren, is het domein van de duivel en niet van Venus. Zo ziet de dichter het. Venus behoort bij de wereldse sfeer van de jongeling en deze is het die zich op haar beroept.

In de *Floris ende Blancefloer*, waar de liefde geen zondig element bevat, is zij geheel en al een wereldse aangelegenheid, hoewel niet van Venus, maar, zoals wij gezien hebben, van "de sone Veneris". Het heeft er daarbij alle schijn van dat het ageren van "de sone Veneris" in deze roman een vinding is van Diederick van Assenede zelf. In de Franse versies van *Floire en Blanceflor*, voor zover althans bekend, staat op de desbetreffende plaats simpelweg:

Quince jors entiers iloc furent,
ensanle mangierent et burent
et orent joie a leur talent,
si se deduisent liement
Flore et Blanceflor, vs. 2483-2486

Anderzijds kunnen wij de vermelding van de duivel als agitator tegen Beatrijs toeschrijven aan de auteur van de Middelnederlandse versie zelf, vooropgezet dat deze zich principieel oriënteerde op de *Libri VIII Miraculorum* van Caesarius van Heisterbach. Op de dienovereenkomstige plaats, in het derde van deze acht boeken, staat immers alleen: "Quodam tempore, divina annuente clementia, graviter est tentata"⁶².

Welke ook uiteindelijk de eigen inbreng moge zijn geweest van Diederick resp. de schrijver van de *Beatrijs*, een liefde die per slot van rekening van de

⁶¹ Lulofs 1961: 479,481.

⁶² Stracke 1927: 10.

duivel komt, kan Beatrijs geen duurzame vreugde bieden, de "sone Veneris", Amor dus, kan dit t.a.v. Floris en Blancefloer wel.

Uiteraard is het niet uitgesloten dat één en dezelfde dichter zijn visie op de werking der liefde aanpast aan de omstandigheden die hij beschrijft. Diederic van Assenede zou dan echter in het ene verhaal een religieus versus werelds alternatief duivel-Venus uitgewerkt hebben en in het andere werk Amor zijn werelds-hoofse rol hebben laten spelen. Voor een onderhoudend naverteller van een gegeven stof, hetgeen Diederic in de *Floris ende Blancefloer*, in tegenstelling tot de auteur van de *Beatrijs*, is, lijkt dit een bijzonder moeilijke opgave.

Nu we m.i. ook de kansen dat Diederic van Assenede de schrijver is van de *Beatrijs*, beslist niet hoog moeten inschatten, kunnen we ook nog een derde mogelijkheid overwegen, een mogelijkheid waarop laatstelijk Meder gewezen heeft in zijn uitgave van de *Beatrijs*. Meder⁶³ denkt namelijk dat deze schrijver een beroepsdichter is geweest, iets dat vóór hem Lulofs⁶⁴ al verondersteld heeft, en voordrager van zijn eigen werk. Zijn hoofdargument, en trouwens ook dat van Lulofs, ligt in de verzen waarmee de dichter zijn proloog begint en die ik al gedeeltelijk heb aangehaald:

Van dichten comt mi cleine bate.
Die liede raden mi dat ict late
Ende minen sin niet en vertare.
Maer om die doghet van hare,
Die moeder ende maghet es bleven,
Hebbic een scone micracle op heven,
Die God sonder twivel toghede
Marien teren, diene soghede.

Beatrijs, vs. 1-8

Wilmink vertaalt, op instigatie van Meder, deze passage als volgt:

Het dichten brengt mij weinig voordeel
De meeste mensen zijn van oordeel
dat ik een ander vak moet leren
En toch, om haar te eren
die als moeder maagd kon blijven,
wil ik een wonder gaan beschrijven
waarmee de Here God beoogde
Maria te loven, die Hem zoogde⁶⁵.

In deze vertaling wordt niet gerept over het feit dat een dichter zijn geest moet afsnijpen – ook een argument om er niet aan te beginnen! – maar wordt wel gesteld dat men niet van de pen kan leven. De vraag is echter of de schrijver van de *Beatrijs* dat wel moest doen. Zijn verdienste wordt zelfs nog groter als hij geen beroepsdichter is, want dan is er niets dat hem dwingt zich de moeite te doen dit

⁶³ Wilmink/Meder 1995: 26 vlg.

⁶⁴ Lulofs 1978: 77.

⁶⁵ Wilmink/Meder 1995: 47.

verhaal op papier te kn
religieuze aandrang die
zorgen daarbij voor een
len, maar die in de ve
Natuurlijk is er nog de
tiende-eeuws gedicht uit

Met dichten ic mi cleine
mine sinne ic daer omm
anders soe comet mi cle
nochtan en canicx niet g
want ledicheit en es niet

Stracke heeft deze v
is Meder⁶⁶ die van me:
spoke" is en deze trekt
nen wij echter alleen m
van identieke passages,

Misschien is er eel
Oostrom⁶⁷ schrijft dat be
eens hun naam prijsgeve
de *Beatrijs* nergens de r
Beatrijs (vs. 1029). Dit i
de hoofdpersoon. Tegel
anonymiteit, waar ik het
echter wel niet uit het oc
1038) wel eens later aa
toegevoegd⁶⁸. Is de verv
die het werk van een anc

Met deze reserve i
gecompliceerder te mak
één schrijver. Uiteraard
werkelijk een beroepsd
mening van Zemel dat
geschoolden, ingewijden
Z.i. moet het gaan om
resseerd was in stichtelij
gedacht worden aan he
Oostrom, die schrijft da
het Middelnederlands a

⁶⁶ Wilmink/Meder 1995

⁶⁷ Van Oostrom 1992: 2

⁶⁸ O.a. Wilmink/Meder

⁶⁹ Wilmink/Meder 1995

eden, de "sone Veneris",

le dichter zijn visie op de
ij beschrijft. Diederic van
eus versus werelds alter-
werk Amor zijn werelds-
dend naverteller van een
efloer, in tegenstelling tot
eilijke opgave.

ede de schrijver is van de
n we ook nog een derde
atstelijk Meder geweest
amelijk dat deze schrijver
s⁶⁴ al verondersteld heeft,
; en trouwens ook dat van
oloog begint en die ik al

assage als volgt:

dat een dichter zijn geest
:ginnen! - maar wordt wel
echter of de schrijver van
elfs nog groter als hij geen
zich de moeite te doen dit

verhaal op papier te krijgen, behalve zijn verering voor Maria. Het is deze religieuze aandrang die de dichter in de verf wil zetten en de eerste drie regels zorgen daarbij voor een contrastwerking waar men verschillend over kan oordelen, maar die in de vertaling van Wilmink wel iets extreem uitgevallen is. Natuurlijk is er nog de reeds aangestipte parallel met het begin van een veertiende-eeuws gedicht uit het Hulthemse handschrift:

Met dichten ic mi cleine genere
mine sinne ic daer omme vertere,
anders soe comet mi cleine te baten;
nochtan en canicx niet gelaten
want ledicheit en es niet goet.

Stracke heeft deze verzen, zagen wij reeds, vroeger al aangehaald, maar het is Meder⁶⁶ die van mening is dat het gedicht in kwestie een "onmiskerbare sproke" is en deze trekt van daaruit de lijn door naar de *Beatrijs*. Voorlopig kunnen wij echter alleen maar concluderen dat we weer eens stuiten op herhaling van identieke passages, wat op kennis wijst van het dichterlijk handwerk.

Misschien is er echter iets anders dat op een beroepsdichter wijst. Van Oostrom⁶⁷ schrijft dat beroepsdichters aan het einde van hun dichtwerk meer dan eens hun naam prijsgeven. Welnu, zoals ik reeds aanstipte, noemt de dichter van de *Beatrijs* nergens de namen van handelende personen, behalve aan het einde: *Beatrijs* (vs. 1029). Dit is dan weliswaar niet zijn eigen naam, maar wel die van de hoofdpersoon. Tegelijkertijd huldigt deze schrijver dan zijn streven naar anonimiteit, waar ik het ook al over heb gehad. We mogen bij deze overwegingen echter wel niet uit het oog verliezen dat het slotgedeelte van de *Beatrijs* (vs. 865-1038) wel eens later aan het oorspronkelijke, kortere, verhaal zou kunnen zijn toegevoegd⁶⁸. Is de vervaardiger van dit tweede gedeelte dan een beroepsdichter, die het werk van een ander aanvulde en na voltooiing het geheel zelf voordroeg?

Met deze reserve in het achterhoofd zullen wij het, om de situatie niet gecompliceerder te maken dan ze al is, vooralsnog voor de *Beatrijs* houden op één schrijver. Uiteraard rijst ook dan de vraag waar deze, vooropgesteld dat hij werkelijk een beroepsdichter is geweest, werkzaam was. Meder⁶⁹ deelt de mening van Zemel dat het publiek van deze dichter bestaan moet hebben uit geschoolden, ingewijden in de hoofse liefde en hij preciseert zelfs deze visie. Z.i. moet het gaan om een hoofs-aristocratisch publiek dat bovendien geïnteresseerd was in stichtelijke en moraliserende literatuur. Wellicht moet, stelt hij, gedacht worden aan het Brabantse hof te Brussel. Hij verwijst o.a. naar Van Oostrom, die schrijft dat er met Jan I van Brabant een duidelijke wending naar het Middelnederlands als literaire voertaal aan het Brabants hof te bespeuren

⁶⁶ Wilmink/Meder 1995: 27.

⁶⁷ Van Oostrom 1992: 294 vlg. noot 25.

⁶⁸ O.a. Wilmink/Meder 1995: 102 vlg.

⁶⁹ Wilmink/Meder 1995: 103.

valt. Ten tijde van Jan I, Jan II en Jan III, in de periode 1280-1355, ontvouwt zich, zo schrijft Van Oostrom letterlijk, een letterkundig panorama dat in weidsheid kan wedijveren met beroemde centra van middeleeuwse hofliteratuur als Champagne en Thüringen⁷⁰.

Uiteraard gaat het hier bij Meder om veronderstellingen die geen tekstuele ondersteuning genieten. In feite heeft hij geen argument voor zijn opvatting dat de schrijver van de *Beatrijs* een "waarschijnlijk Brabantse"⁷¹ dichter is. Ook zijn karakterisering "het Brabantse Beatrijs-handschrift"⁷² behoeft wel enige toelichting. Zijn veronderstelling "Het dialect van de dichter was waarschijnlijk ook Brabants, eventueel Oost-Vlaams"⁷³ is op zichzelf al enigermate dualistisch, maar benadrukt m.i. te zwaar een eventueel Brabants karakter. Stracke⁷⁴ was in 1927 voorzichtiger toen hij schreef dat uit het enige bewaarde handschrift van de *Beatrijs*, dat wellicht zo'n 125 jaar jonger is dan het origineel, niet valt op te maken of de *Beatrijs*-dichter een Brabander, Oost-Vlaming of nog iets anders geweest is. In dit opzicht deelt de *Beatrijs* het lot van de *Floris ende Blancefloer*, want Leendertz⁷⁵ moet na gedegen onderzoek constateren: "Het dialect van den dichter is moeilijk te bepalen, vooral doordat hij blijkbaar een zeer ontwikkeld man was en hij dus zooveel mogelijk de algemeen gangbare schrijftaal gebruikte".

Uiteindelijk houdt hij Diederic door gebrek aan beter voor een Oost-Vlaming: "Aangezien wij nu doorlopend geene kenmerkende dialecteigenaardigheden vinden, maar sporadisch een zeker aantal Brabantsche en enkele Westvlaamsche, terwijl alle andere ontbreken, zijn wij gerechtigd daaruit de gevolgtrekking te maken, dat de dichter tusschen de genoemde dialecten woonde, en dus een Oostvlaming was."⁷⁶ Hier schijnen de *Floris* en de *Beatrijs* elkaar dus weer de hand te reiken, maar als het "Brabants" karakter van de *Beatrijs* niet zo sterk is als Meder ons wil laten geloven, worden de Brabantse connecties van de dichter niet bepaald uit inherente gegevens afgeleid. Ik ben mij dan ook aan het afvragen of Meder niet als volgt redeneert: volgens Van Oostrom⁷⁷ zijn de hoven van de hertogen van Brabant en de graven van Holland de duidelijkst geprofileerde centra van de Middelnederlandse letterkunde; verbindingen tussen Holland en de dichter van de *Beatrijs* zijn niet aan te wijzen, dus blijft Brabant over...

Hoe dan ook, het blijft gissen wie en wat de dichter van de *Beatrijs* is geweest. Waar ik anderzijds van overtuigd ben geraakt, en daarmee keer ik terug tot de titel van mijn uiteenzetting, is dat er in feite niets op wijst dat de *Floris ende Blancefloer* en de *Beatrijs* geschreven zijn door één en dezelfde persoon en

⁷⁰ Van Oostrom 1992: 56.

⁷¹ Wilmink/Meder 1995: 26.

⁷² Wilmink/Meder 1995: 39.

⁷³ Wilmink/Meder 1995: 103.

⁷⁴ Stracke 1927: 61.

⁷⁵ Leendertz 1912: CIII.

⁷⁶ Leendertz 1912: CIII.

⁷⁷ Van Oostrom 1992: 76.

dat er zeer waarschijnlijk schrijvers ervan.

Wat er echter wél is, den van hun schrijversact hoofs-aristocratisch publiec den hebben in een bepaald soort kloosters; beiden sel schrijverstraditie is en w vlaams-Zeeuws(-Hollands familiebanden te denken, schillen tussen hen, behc versfamilie waartoe ook zullen zij over deze kensc onderzoeksmethodologisch

Literatuur

- Berteloot, A. en H.-L. Worm, *Floris ende Blancefloer* und deutsche Übertragung
- Buuren, A.M.J. van, "»Want an in de late Middeleeuwen deleeuwen. Hilversum 195
- De Keyser, P., *Floris ende B* Klassieke Galerij 6.
- De Paepe, N., *Hadewijch, Stroj 13^e eeuwse mystiek en pro*
- Duinhoven, A.M., *Karel ende l en de tekst uit de Karlmei.*
- Es, G.A. van, *De jeeste van Wa epos uit het begin van de*
- Gerritsen, W.P., "Een avond in. W. Van Anrooij (red.), Amsterdam 1995, Nederl:
- Gielen, J.J., "Over Beatrijs". In Janssens, Pr., "Een Cisterciëns Erf XXXIV (1960), blz. 1
- Knuvelde, G., *Handboek tot de genbosch* 1978.
- Leclanche, J.-L., *Le Conte de F* Age.
- Leendertz, P. Jr., *Floris ende B*
- Lulofs, F., "Begrip voor Beatri nederlandse Legende." In Lulofs, F., *Beatrijs*. Culemborg Mak, J.J., *Diederic van Asse* Nederlandse Klassieken.

periode 1280-1355, ontvouwt dit panorama dat in weids-
middeleeuwse hofliteratuur als

ellingen die geen tekstuele
ment voor zijn opvatting dat
antise"71 dichter is. Ook zijn
behoeft wel enige toelich-
ter was waarschijnlijk ook
nigermate dualistisch, maar
kter. Stracke⁷⁴ was in 1927
de handschrift van de *Bea-*
lineel, niet valt op te maken
of nog iets anders geweest
Floris ende Blancefloer, want
"Het dialect van den dichter
n zeer ontwikkeld man was
schrijftaal gebruikte".

eter voor een Oost-Vlaming:
dialecteigenaardigheden vin-
enkele Westvlaamsche, ter-
de gevolgtrekking te maken,
de, en dus een Oostvlaming
dus weer de hand te reiken,
et zo sterk is als Meder ons
in de dichter niet bepaald uit
het afvragen of Meder niet
hoven van de hertogen van
geprofileerde centra van de
Holland en de dichter van de
ter...

dichter van de *Beatrijs* is
kt, en daarmee keer ik terug
niets op wijst dat de *Floris*
één en dezelfde persoon en

dat er zeer waarschijnlijk ook geen sprake is van enige familieband tussen de
schrijvers ervan.

Wat er echter wél is, dat zijn duidelijke raakvlakken tussen de achtergron-
den van hun schrijversactiviteit. Beide dichters schrijven voor een zelfde soort
hoofs-aristocratisch publiek; ze bezitten beiden kennis van dit hoofse milieu; bei-
den hebben in een bepaald stadium van hun leven contacten gehad met een zelfde
soort kloosters; beiden schrijven vanuit een Middelnederlandse traditie, die een
schrijverstraditie is en wel een die deel uitmaakt van een vooral Noordoost-
vlaams-Zeeuws(-Hollands)-Brabantse schrijverstraditie. Eerder dan aan reële
familiebanden te denken, mogen we overwegen dat beide auteurs, bij alle ver-
schillen tussen hen, behoorden tot een zelfde "schrijversfamilie", een schrij-
versfamilie waartoe ook andere dichters behoorden. Als echte middeleeuwers
zullen zij over deze kenschets beslist niet ontevreden zijn, maar wij moeten er
onderzoeksmethodologisch even aan wennen.

Literatuur

- Berteloot, A. en H.-L. Worm, *Van den vos Reynaerde/Reinart Fuchs. Mittelniederländischer Text und deutsche Übertragung*. Marburg 1982, Marburger Studien zur Germanistik 2.
- Buuren, A.M.J. van, "»Want ander konsten sijn my te hoghe«. De stadsschool in de Nederlanden in de late Middeleeuwen." In: R.E.V. Stuip en C. Vellekoop (red.), *Scholing in de Middeleeuwen*. Hilversum 1995, Utrechtse Bijdragen tot de Mediëvistiek 13, blz. 221-238.
- De Keyser, P., *Floris ende Blancefloer. Een middeleeuwse Idylle*. 4de dr., Antwerpen 1973, Klassieke Galerij 6.
- De Paepe, N., *Hadewijch, Strofsche Gedichten. Een studie van de minne in het kader der 12^e en 13^e eeuwse mystiek en profane minneyriek*. Gent 1967.
- Duinhoven, A.M., *Karel ende Elegast. Diplomatische uitgave van alle Middelnederlandse teksten en de tekst uit de Karlmeinet-compilatie*. Zwolle 1969, Zwolse drukken en herdrukken 62.
- Es, G.A. van, *De jeeste van Walewein en het schaakbord, van Penninc en Pieter Vostaert. Arthur-epos uit het begin van de 13e eeuw*. Deel I, Zwolle 1957, Zwolse drukken en herdrukken 26a.
- Gerritsen, W.P., "Een avond in Ardres. Over middeleeuwse verhaalkunst". In: F.P. van Oostrom en W. Van Anrooij (red.), *Grote lijnen. Synthesen over Middelnederlandse letterkunde*. Amsterdam 1995, Nederlandse literatuur en cultuur in de middeleeuwen XI, blz. 157-172.
- Gielen, J.J., "Over Beatrijs". In: *Leuvense Bijdragen* XXIII (1931), blz. 33-38.
- Janssens, Pr., "Een Cisterciënser van Baudelo, dichter van de Beatrijssproke?". In: *Ons Geestelijk Erf* XXXIV (1960), blz. 186-196.
- Knuvelder, G., *Handboek tot de geschiedenis der Nederlandse letterkunde*. Deel 1, 7de dr., 's Hertogenbosch 1978.
- Leclanche, J.-L., *Le Conte de Floire et Blancheflor*. Parijs 1980, Les Classiques français du Moyen Age.
- Leendertz, P. Jr., *Floris ende Blancefloer, van Diederic van Assenede*. Leiden 1912.
- Lulofs, F., "Begrip voor Beatrijs. Een onderzoek naar de allegorische Verbeelding in de Middelnederlandse Legende." In: *Levende Talen* 1961, blz. 475-489.
- Lulofs, F., *Beatrijs*. Culemborg 1978.
- Mak, J.J., *Diederic van Assenede, Floris ende Blancefloer*. 4de dr., Leiden 1980, Nijhoff's Nederlandse Klassieken.

- Maximilianus O.F.M. Cap., *P. Sinte Franciscus Leven, van Jacob van Maerlant*. Deel I, Zwolle 1954, Zwolse drukken en herdrukken 7.
- Mierlo, J. Van, *Jacob van Maerlant. Zijn leven – zijn werken – zijn betekenis*. Antwerpen 1946.
- Oostrom, F. van, *Aanvaard dit werk. Over Middelnederlandse auteurs en hun publiek*. Amsterdam 1992.
- Pleij, H., *Het literaire leven in de middeleeuwen*. Leiden 1984.
- Roemans, R. en H. van Assche, *Beatrijs*. 11de dr. Antwerpen 1982. Klassieke Galerij 21.
- Rombauts, E., N. De Paepe en M.J.M. de Haan, *Ferguut*. Culemborg, 1976.
- Stracke, S.J., D.A., "Over Beatrijs, IV". In: *Leuvensche Bijdragen* XIX (1927), blz. 41-75.
- Tinbergen, D.C., *Van den Vos Reinaerde*. 20ste dr., bezorgd door L. M. van Dis, Groningen 1972. Van alle Tijden.
- Tinbergen, D.C., *Beatrijs. Naar het Haagse handschrift uitgegeven*. 20ste dr., bezorgd door L. M. van Dis, Groningen 1978.
- Wethlij, A.J.M., *Tekengebruik en klankinformatieve waarde bij de vocaalspelling in de Sittardse oorkonden 1348-1450*. Diepenbeek 1980.
- Wilmink, W. en Th. Meder, *Beatrijs, een middeleeuws Maria-Mirakel*. Vertaald door Willem Wilmink, met een inleiding en een teksteditie door Theo Meder. Amsterdam 1995.
- Winkelman, J.H., "Diederik van Assenede en zijn Oudfranse bron: De Floire et Blanceflor (Version Aristocratique)". In: *Nieuwe Taalgids* 73 (1984), blz. 214-231.
- Zemel, R.M.T., "De hoofse wereld in de *Beatrijs*". In: *Spektator* 12 (1982-1983), blz. 345-376.

WACŁAWA SZELIŃ

Het werk van in en rondom aan de Unive

Het werk van Eras-
Hollander, in het jaar
van Krakau opgenom-
verhandelingen: *Mo-
verborum ac rerum c
auctores libellus*.

Als eerste werd
studieprogramma op-
om 13.00 uur magist-
tractaat in de Aristot-
voor magister Jakub
daaropvolgende jaren
breking in het acad-
werd het tijdens de l-
dragen, in de overige
ters. Ook de voordra-
ter Bartholomeus de
in de beide semesters
handeling *Over het l*
collegezaal om 15.00
in de collegezaal "pr-
op een niet nader om-

Het volgende ja-
schrijven viel Andr-

¹ *Liber diligentiaru*
Ed. W. Wisłocki, Cracov
p. 198-199 (verder gecite-

² *Ibid.*, p. 200, 203.